

СТАНОВЛЕННЯ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ДРУЖИНІН Дмитро Олександрович - аспірант кафедри кримінального права та процесу Державний податковий університет

ORCID (<http://orcid.org/>) 0009-0001-8966-3016

DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.1.18>

У цій статті зазначається, що злочинність у сфері господарської діяльності є прямою загрозою загальної безпеці в масштабах країни, а тому потребує постійного удосконалення системи запобігання з боку держави. Ефективності від такої діяльності можна досягти недопущенням злочинності у сфері господарювання, що виражається в зниженні кількості такого роду кримінальних правопорушень та застосування дієвих механізмів розкриття вже вчинених кримінальних діянь, досягнення повного відшкодування понесених збитків.

У статті також наведено історичні приклади кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Звертається увага, що запобігання злочинності з ознаками правового забезпечення, бере свій початок з 1829 року, зі створення міністром внутрішніх справ Великої Британії сером Робертом Пілем Лондонської муніципальної поліції, основним завданням якої було попередження злочинів та безпорядків. На той час, головною формою запобігання було патрулювання на вулицях Лондону. Наприкінці XIX ст. Франц фон Ліст визначив основний напрям кримінальної політики як систематичну сукупність дій, що спираються на наукове дослідження причин злочинну і результатів дій, що «виробляється покаранням».

Зазначено, що сучасна кримінальна обстановка у сфері господарювання обтяжена війною з РФ, характеризується ускладненням застосовуваних способів порушення і використання недосконалості чинного законо-

давства. Також з'являються нові чинники злочинних загроз, які пов'язані з глобалізацією світової економіки, посиленням розвитком економічної інтеграції та динамічним розвитком процесів цифровізації економіки, та впровадження сучасних технологій у процес ведення бізнесу.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, злочинність, запобігання, господарська діяльність, причини, умови, війна.

Актуальність теми

На сьогодні є дуже важливим зрозуміти, що злочинність у сфері господарської діяльності здійснює негативний вплив на безпеку держави та сталий розвиток усіх сфер життєдіяльності. Вона як спрут який є сукупністю протиправних та суспільно небезпечних діянь, що завдають істотної матеріальної шкоди як громадянам, так і державі. Вчасно виявлені ознаки такої злочинності, прийняття своєчасних і ефективних заходів правової спрямованості можуть забезпечити позитивну дію при запобіганні кримінальних правопорушень у сфері економіки. Мусимо визначити, що злочинність у сфері господарської діяльності має системний характер. На це вказує її організований характер діяльності. Ступінь організованості є різним, залежно від виду господарської діяльності, але реальну загрозу економічній безпеці представляє саме організована злочинність у сфері господарювання.

Постановка проблеми

Проблема становлення заходів запобігання злочинності у сфері господарської діяльності, має велике практичне значення у запобіганні злочинності загалом. Всебічне вивчення цього правового негативного явища не лише з точки зору кримінального права, а й кримінології, що передбачає дослідження сучасних проблем злочинності у сфері господарської діяльності, породжених війною, та ефективні механізми запобігання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання проблем злочинності та її запобігання з позицій різних наук кримінально-правового циклу раніше розглядалися такими вітчизняними та іноземними фахівцями, як: В. Голіна, П. Дагель, І. Даньшин, Г. Дідківська, А. Долгова, О. Джужа, В. Дрьомін, М. Дунас, А. Закалюк, А. Задорожний, В. Кудрявцев; окремі аспекти у зазначеній сфері розглядали Г. Кулик, М. Клинарда, Г. Кайзера, І. Ной, В. Сисоєв, П. Шнайдер та ін. Окремі кримінально-правові аспекти, пов'язані зі злочинами, вчиненими у сфері господарської діяльності, частково досліджено в працях А. Смирнової «Кримінологічні проблеми попередження злочинності у сфері підприємницької діяльності» (2002 р.), О. Кальмана «Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження» (2004 р.), О. Титаренка «Проблеми боротьби з економічними злочинами у вугільній промисловості» (2006 р.), Ю. Левченка «Запобігання злочинам, що вчиняються у нафтогазовому комплексі України» (2008 р.), В. Ставінського «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам у нафтогазовому комплексі» (2012 р.), А. Задорожного «Запобігання злочинам у сфері службової діяльності» (2013 р.), О. Бусол «Протидія корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії» (2015 р.).

Не вирішені раніше проблеми

Зазвичай увага одних дослідників фокусується на окремих аспектах запобіган-

ня загалом економічними злочинами, вони концентрують свої зусилля переважно на кримінально-правових питаннях проблеми (визначають складники складу кожного злочину, які характеризують злочини у сфері господарської діяльності). Інші дослідники акцентують увагу на особі злочинця, на проблемних аспектах кримінологічної характеристики корупційної злочинності та визначенні дієвих механізмів запобігання їй та не можуть повною мірою розкрити специфіку злочинності у сфері господарської діяльності як складного соціально-правового явища. Крім того, наукові пошуки запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, а окремі їх положення потребують подальшого розроблення з урахуванням положень воєнного стану в державі.

Мета статті

Дослідити проблеми злочинності у сфері господарської діяльності, а також закономірність сучасних механізмів запобігання вчиненню злочинів під час війни в Україні.

Виклад основного матеріалу

На сьогодні в Україні відсутні будь-які достатні наукові дослідження якими можна підтвердити незначну суспільну небезпеку зазначених діянь, що дозволяло б їх значну кількість декриміналізувати. Невисокий ступінь їх осуду населенням, наявність інших нормативно-правових актів, за допомогою яких можна успішно протистояти відповідним видам суспільно-небезпечної поведінки. Слід врахувати, до прикладу, що сплата податків є конституційним обов'язком усіх громадян України, іноземців та осіб без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах [1].

У той же час, за результатами проведених досліджень, 55% суб'єктів господарювання ухиляються від сплати податків, у додаток до цього 45% використовують схеми агресивного податкового планування. Не останню роль у цьому відіграє саме використання фіктивного підприємства. Тому говорити про незначну суспільну

небезпеку такого діяння, як фіктивне підприємництво, у сучасних умовах не доводиться [2].

Будь-яких досліджень щодо осуду фіктивного підприємництва населенням не проводилось, відповідно, висновки про його невисокий ступінь відсутні. Авторами законопроекту не доведено і наявність інших нормативно-правових актів, які б дозволили протидіяти такому явищу, як фіктивне підприємництво [3].

Головним доводом законотворців є те, що декриміналізація ст. 205 КК України призведе до зменшення тиску на бізнес та покращення економічної ситуації в Україні. З цим багато хто з науковців не погоджується. Навпаки, декриміналізація зазначених суспільно небезпечних діянь створює загрозу посилення неконтрольованих криміногенних процесів в економіці, активізації діяльності транзитно-конвертаційних груп, створення додаткової спокуси для сумнівних платників щодо використання фіктивного підприємництва для «оптимізації» податкових платежів, що, у свою чергу, призведе до збільшення втрат бюджету з усіма негативними наслідками, особливо у воєнний період.

Вбачається, що наразі усунення причин та умов тиску на бізнес з боку правоохоронних органів необхідно здійснювати шляхом удосконалення законодавства, яке було б ефективним і у воєнний період, і після війни. У першу чергу, має бути чітке і зрозуміле визначення понять, що використовуються у кримінальному, податковому та господарському законодавстві та завершення реформи правоохоронної діяльності в Україні вже з урахуванням досвіду війни.

Метою реформи правоохоронних органів має стати запровадження нової методології оцінки ризиків та загроз процесів, які відбуваються в економіці, так званої «правоохоронної діяльності, керованої розвідувальною аналітикою» (Intelligence-led Policing), яка позитивно зарекомендувала себе в інших країнах. В основі роботи первинною має стати інформаційно-аналітична діяльність. Це дозволить успішно запобігати злочинності у сфері господарської

діяльності з мінімальним втручанням у діяльність бізнес структур.

Варто зазначити, що діяльність із запобігання злочинності почалася із зародженням самої злочинності у сфері господарювання. Існує думка про те, що історія відмивання коштів почалася ще тисячі років тому. Так, американський історик Стерлінг Сигрейв зазначає, що більш, ніж дві тисячі років тому успішні китайські торговці відмивали свої прибутки після того, як відповідно до рішення тодішньої регіональної влади поза законом опинилося багато форм комерційної торгівлі. Торговці були мішенями через здавна існуючу офіційну упередженість щодо будь-яких форм комерції. Влада з підозрою ставилася до торговельних операцій, адже торговці, котрі їх здійснювали, були жадібними, безжальними, непередбачуваними та хижими, жили за іншим укладом. Крім того, значна частина прибутків отримувалася від хабарництва, вимагання, незаконної торгівельної діяльності. Тільки той, хто залишався невидимим, міг втриматися за своє багатство перед обличчям постійного вимагання з боку імперських євнухів і бюрократів [4].

Варто зауважити, що чимало з технік відмивання, які описує С. Сигрейв (а саме конвертація грошей в активи, що швидко просуваються, переміщення готівкових коштів за межі юрисдикції для інвестування в бізнес, торгівля за завищеними цінами заради експатріації фондів), використовуються і сучасними «відмивачами» грошей. Ознаки відмивання доходів можна простежити і в період середньовіччя. Наприклад, у 1179 р. церква офіційно заборонила лихварство християнам. До речі, загалом стягування відсотків було засуджене римськими папами та 28 соборами і Вселенським собором. У Європі лихварство, хоч і зневажалось, проте існувало, адже, по-перше, іноземці, які не належали до християнської релігії, не підпадали під загальне правило щодо відсотків і продовжували лихварювати, по-друге, встановлені заборони обходились у різний спосіб: відсотки приписувалися до капітального боргу, кредитор вважався учасником у прибутку тощо. Наприклад, італійські банкіри та торговці

укладали договір на надання безвідсоткового кредиту (під заставу судна), який згодом мав бути повернений у валюті іншої держави, а курс валют розраховувався таким чином, що сума сальдо включала в себе і відсотки за кредитом. Собор у Турі 1163 р. засудив широко розповсюджену тогочасну практику, коли священик позичав гроші без відсотків, однак вимагав для себе в заставу власність того, кому давав кредит, і привласнював доходи від власності, що і було насправді прихованою виплатою відсотків [5].

Вважається, що запобігання злочинності з ознаками правового забезпечення, бере свій початок з 1829 року, зі створення міністром внутрішніх справ Великої Британії сером Робертом Пілем Лондонської муніципальної поліції, основним завданням якої було попередження злочинів та безпорядків. На той час, головною формою запобігання було патрулювання на вулицях Лондону. Наприкінці XIX ст. Франц фон Ліст визначив основний напрям кримінальної політики як систематичну сукупність дій, що спираються на наукове дослідження причин злочину і результатів дій, що «виробляється покаранням» [5].

В Україні у першій половині XX століття кримінологи продовжували напрацювання дореволюційних юристів, які були частиною європейської кримінології. Аналізуючи досвід вивчення особистості злочинності в період 20-х років у СРСР необхідно відзначити, що вчені того часу виділяли два напрями протидії злочинності: перший базувався на твердженні, що радикальні соціальні реформи, що проводились у результаті революцій 1917 року, разом зі зростанням благополуччя приведуть врешті-решт до знищення злочинності. Другий шлях ґрунтувався на теорії, згідно з якою злочинець розглядався або як декласований і асоціальний елемент або як патологічне явище з медичної точки зору. Тому в перші роки радянської влади проблемами особистості злочинця займалися переважно або лікарі-психіатри, або юристи, які у своїх дослідженнях використовували дані медиків [6].

Досліджуючи фахову західну наукову літературу, розуміємо, що злочинність у

сфері господарської діяльності послаблює безпеку держави. Але при цьому термін «економічна безпека регіону», так само як і «економічна безпека країни», не отримав поширення. Найчастіше під економічною безпекою розуміється елемент національної безпеки або складова економічної політики. У сучасних дослідженнях питань безпеки вченими Німеччини робиться акцент на пошук нових стратегічних підходів до забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки, що впливають на різні області, які варіюються від громадянських свобод до безпеки інфраструктури та відносин між різними релігіями або групами мігрантів тощо. У роботі, підготовленій дослідницькою службою Конгресу США «Економіка і національна безпека: проблеми і наслідки для політики США», розглядається вплив економічних процесів на національну безпеку. Зазначається, що економічна безпека, з точки зору країни, має ширше значення, ніж питання, які відносяться до військової сфери [7].

Варто зазначити, що вищезазначені висновки зроблені до повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Таким чином, можна зробити висновок, що економічна безпека має сфери перетину з національною безпекою, але все ж не є її елементом. У дослідженні Конгресу зазначено, що економічна безпека є умовою стабільного доходу, зайнятості, підтримки підприємництва, тобто того, що забезпечує прийнятний рівень життя.

У науковій літературі зазначається, що економіка держави передбачає наявність впорядкованої, взаємопов'язаної, стрункої системи, що забезпечує економічну незалежність, ефективність, конкурентоспроможність, стабільність, стійкість і здатність до відродження і розвитку економіки в цілому. Вважається, що здатність економіки полягає у створенні умов для інтенсивного виробництва і підвищення соціального благополуччя населення, впливати на стабілізацію економічних внутрішньорегіональних і міжрегіональних відносин, зміцнювати самостійність у вирішенні локальних питань. Крім того, вона включає в себе підсистему захисту, елементи якої

дивляться на попередження і подальшу протидію різним видам загроз. Тож вважаємо за доцільне зазначити великий вплив системи господарювання без злочинності щоб регіональна економічна безпека була реалізована за наступними напрямками: спрямованість на економічну стабільність і незалежність країни; дотримання збалансованості системи економіки; підвищення ефективності функціонування національного господарства; підвищення рівня саморозвитку кожної області; орієнтованість на збільшення обсягу впроваджень і використання сучасних технологій; збільшення виробництва товарів і послуг; забезпечення конкурентоспроможності виробленої продукції на внутрішньому і світовому ринках. Стабільності у всіх цих напрямках можна досягнути лише при встановленні контролю над злочинністю та поступовому зниженню її рівня.

Стиійка стабільність у сфері господарської діяльності є необхідною умовою для розвитку соціально-економічних систем, що забезпечується міцністю цієї системи.

За допомогою забезпечення прозорості господарської діяльності, яка не буде обтяжена злочинністю, визначаються пріоритети управління як на місцях, так і у державі, що складаються у поліпшенні якості життя населення або як мінімум непогіршення. Збільшення валового регіонального продукту виступає в якості інструменту, а заходи, що вживаються процесом управління, повинні бути орієнтованими, перш за все, на підвищення рівня життя і безпеки населення.

Як бачимо, процеси та події, які відбуваються в соціумі, так чи інакше впливають на розвиток злочинності як у нашій державі, так і за кордоном.

З вище зазначеного вбачається, що злочинність у сфері господарської діяльності є прямою загрозою загальній безпеці в масштабах країни, а тому потребує постійного удосконалення системи запобігання з боку держави. Ефективності від такої діяльності можна досягти недопущенням злочинності у сфері господарювання, що виражається в зниженні кількості такого роду кримінальних правопорушень та застосування дієвих

механізмів розкриття вже вчинених кримінальних діянь, досягнення повного відшкодування понесених збитків.

Зазначимо, що сучасна кримінальна обстановка у сфері господарювання обтяжена війною з РФ, характеризується ускладненням застосовуваних способів порушення і використання недосконалості чинного законодавства. Також з'являються нові чинники злочинних загроз, які пов'язані з глобалізацією світової економіки, посиленням розвитком економічної інтеграції та динамічним розвитком процесів цифровізації економіки, та впровадження сучасних технологій у процес ведення бізнесу.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141.

2. <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4254/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B9.%20%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%80%2028.11.2019%20%D0%A4%D0%95%D0%9F%D0%91.pdf>

3. Висновок Головного науково-експертного управління ВР України на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66310.

4. Seagrave S. Lords of the Rim: the invisible empire of the overseas Chinese / Sterling Seagrave. – New York : Putnam Publishers, 1995. – P. 67.

5. <https://www.osce.org/files/f/documents/8/6/299731.pdf>

6. <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/8b815635-47c1-4af0-9502-07df38b45cd9/>

7. Economics and National Security: Issues and Implications for U.S. Policy. URL: <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R41589.pdf>

**ESTABLISHMENT OF CRIME
PREVENTION MEASURES IN THE
SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY**

This article states that crime in the field of economic activity is a direct threat to the general security of the country, and therefore requires constant improvement of the prevention system on the part of the state. The effectiveness of such activities can be achieved by preventing crime in the business sphere, which is expressed in the reduction of the number of such criminal offenses and the use of effective mechanisms for the disclosure of already committed criminal acts, the achievement of full compensation for the losses incurred.

The article also provides historical examples of criminal offenses in the field of economic activity. It should be noted that the prevention of crime with the features of legal protection dates back to 1829, with the creation of the London Municipal Police by the Minister of the Interior of Great Britain, Sir Robert Peel, whose main task was to

prevent crime and disorder. At that time, the main form of prevention was patrolling the streets of London. At the end of the 19th century Franz von List defined the main direction of criminal policy as a systematic set of actions based on a scientific study of the causes of crime and the results of actions that are «produced by punishment.»

It is noted that the modern criminal situation in the field of business is burdened by the war with the Russian Federation, characterized by the complication of the applied methods of violation and use of the imperfection of the current legislation. New factors of criminal threats are also emerging, which are associated with the globalization of the world economy, the increased development of economic integration and the dynamic development of the digitalization of the economy, and the introduction of modern technologies into the business process.

Key words: criminal offenses, crime, prevention, economic activity, causes, conditions, war.